

A LAPP NYELV.

Kilencz éve, hogy a lapp nyelvről értekezém (1857-ben), leginkább a Sajnovics által felhozott lapp és magyar szókat igazolván és kiigazítván, a hol lehetett. Ezzel végzém akkor előadásomat: „De mielőtt tovább haladnánk, a lapp, finn, eszt és magyar megfelelő szókban nyilatkozó hangváltozásokat kell kitüntetni, mert azokban reményljük feltalálhatni a nyitot, melyre a szó-fejtésben szorúlunk.“ Régen félbeszakadván az előadás, ma bajos felszedni minden akkor elejtett szálát, még bajosabb folytatni az akkor ismert tényekből folyó akkori okoskodásokat; mert talán mindenikre nézve haladás történt azóta, ha ugyan nem hiú ebbeli öntudatunk, a melylyel magunkat kecsegtetjük. De összeállatván a megfelelő szókat; csakugyan kitüntetjük a hangváltozatokat; s ezek számos egyezésében fölismerhetjük a törvényt, vagy okot, a mely ama változatokat szülte. Azonban szűkebbre fogom a régi feladatot, s úgy tárgyalom a lapp nyelvet, hogy világosan kitünjenek egyfelől a finn, másfelől a magyar nyelvhez való viszonyai.

Ki van már nagyolva a különbség a három nyelvcsoporthoz közt, melyek tudománya legközelebb érdekel minket, s reánk nézve leg-sürgetőbb is, úgymint a finn, ugor és török-tatár nyelvek különbsége. Most a részletes tárgyalás következik, mely lassankint meg-tökélje, a mi eddiglen csak ki van nagyolva.

1) **Nép, nyelve és földje.** A lappok jelenben Norvég-, Svéd-, Finn- és Oroszországok északi térein laknak. Norvégiában az északi szélesség 67° alatt Tysfjord déli vidékeitől kezdve az ország északi és keleti határáig laknak lappok, kiknek nyelvét *Fries* két fő

nyelvjárásra osztja, úgymint : a *Finmarkira* *) és a *délire*. A *finmarki*, vagy éjszaki nyelvjárás következő három kerületben divatozik : 1) az *Uc-jokiban* (kis-folyó), melyben a *dænoi* (Tana-folyói), *varjevuodnai* (Varangerfjord), *dænodaki* (Westertanen), *unjargai* (Næseby) egyházközségek vannak ; 2) a *Karas-jokiban* (Garas-folyó), a hová *Lagesvuodna* (Laxefjord) és *Lævdhævuodna* (Porsangerfjord) tartoznak ; 3) a *Kautokæjnoiban*, hová *Repvuodna* (Hammerfest), *Alatæjo* (Alten), *Laggovuodna* (Lankfjord), *Skærv-sziget*, *Károlg-sziget* (Skærv-ö, Karls-ö), *Ivgo* (Lyngen) stb. tartoznak. Mindenik kerületben, sőt mindenik egyházközségben vannak nyelvjátságok.

A *déli nyelvjárás* a Balsfjord, Tysfjord, Vefs, Röraas vidékein uralkodik. Ez a svédországi lapp nyelvhez közeledik. Végre a *skoalta*, vagy *nuortalas* lappok a Varangerfjordtól keletre lakván, nyelvök is a finnországi lappok nyelvéhez közeledik.

A norvég lappok nyelvét többi közt *Leem*, *Stockfleth* és *Fries* kutatták ki. Ismeretesek Leem és Stockfleth szótárai ; Fries, nyelvtanon kívül 1856-ban „*Lappiske Sprogprøver*“ czim alatt különböző egyházi községekben gyűjtött eredeti lapp meséket és néhány példabeszédeket közölt, mely tudtomra az első eredeti lapp nyelvkészlet. — Biblia-fordítások, káték, imádságok, egyházi énekek stb. régóta forognak a norvég lappok kezein ; de nyelvök igazi mivolta mégis legjobban amaz eredeti mesékből tűnik ki. Becsöket azonkívül nevelik előttünk azon hitregei töredékek, a melyek azokban előfordúlnak.

Svédországban a lappok hajdani terjedését a mai napig divatozó földrajzi elnevezések tanúsítják, úgymint az Asele-, Umea-, Piteä-, Lulea-, Norr-, és Torneä-lappmarkok az éjszaki szélesség 64°—69° között. Ezek a hajdani Lappföld kerületei. Ezen lappok nyelvét a svéd papok, kik az isteni ige hirdetésére szánták el magokat a lappok közt, régóta mivelik. Biblia-fordítások, káték, énekek, imádságos könyvek régen készültek az úgynevezett svéd lapp nyelven ; *Öhrling* és *Lindahl* lapp-latin szótára ismeretes.

Aránylag rosszabb a finnországi lappok nyelvügye. Valamint rokonaik, a finn földmivelők, mind inkább elfoglalják földjeiket :

*) A norvégek a lappokat *finneknek* nevezik ; a norvég nyelvszokás szerint tehát *Finmark* = a lappok lakta tartomány.

úgy a finn papok szívesen elfinnesítik a lappokat, kik erre, úgy látszik, hajlandók is. Az *Enare* tava vidékein egy különös lapp nyelvjárás él még, melyet Lönnrot Illyés ismertete meg 1854-ben „Ueber den Enare-Lappischen Dialect“ czimű munkájában. Lönnrot szövegeket is közöl, mi legtöbbet teszen ezen nyelvjárás ismertetésére.

Az oroszországi lappok a *Kola* nevű félszigeten laknak, melyet a Jegestenger, a Fehértenger és a Kandelak-öböl képeznek. Lönnrot szerint még ezek is, jóllehet kevesen vannak, háromféle (a *Nota-tói*, *Semiostrovi*, és *Terši*) nyelvjáráson beszélnek. A finn- és oroszországi lappok nyelve ügyéről így ír Lönnrot, említett munkájában: Leem Kanut előzőjének és utódjainak sikerült hosszú évek folytában tett kutatásaik által úgy kitanulniok az éjszaki (norvég) lappnyelvet, hogy alig maradt meg, a mi ismeretlen volna; a svéd lappok nyelvjárásai is, írásbeli alkalmazásaik után, lehetősen tudvák: ellenben a finnországbeli Enare-lappnyelv, s az orosz lappok nyelve nem találtak még művelőkre. Az enare-lapp nyelvre nézve a finneket illeti a szemrehányás, valamint az orosz lappok nyelvére nézve az az oroszokat terheli. A műlasztás kára idővel mind nagyobb lesz, mert ezeket a nyelvjárásokat igen kevesen beszélik, s mert az Enare-lappok már finnül, az orosz lappok meg oroszul kezdenek beszélni; tartani lehet tehát, hogy majdan lehetetlen lesz helyre hozni a műlasztást.“

Egyébiránt a lappok összes száma se nagy. Lönnrot az illető tudósításokból összeszámolálja, miszerint norvég lapp 14,538, svéd lapp 3906, finn lapp 1245, s orosz lapp alig 2000, összesen tehát mindnyája 21,689 volna. A norvég lappok teszik annálfogva a legnagyobb számot: de nyelvök is legismeretesebb; azon vannak írva az eredeti mesék, szóval az eredeti nyelvanyag. A norvég lapp nyelv, még pedig annak éjszaki nyelvjárása tehát, minden lapp nyelv-tanulmányának alapja lesz.

2) Név. A lapp maga magát *sabme*-nak vagy *sabmelaš*-nak, nyelvét pedig *same-giella*-nak nevezi. Azonképen nevezi a finnt is: *sabme*-nak vagy *sabmelaš*-nak, de úgylis nevezi, hogy *suomalaš*. Tudjuk, hogy a finn magát *suomi*-nak vagy *suomalainen*-nak s nyelvét *suomen kieli*-nek nevezi. A *sabme* (így ejtsd a szót, hogy *sa-bme*, a *b* csak hang-erősítés lévén) azonos a *suomi* szóval, valamint a *sabmelaš* azonos a *suomalainen* szóval, melynek töje: *suomalaise* = *sab-*

*melaš*¹⁾. A finn nyelv finnül *suomen kieli*, lappul *same giella*. E szók is azonosak, anyagilag és alakilag. Az anyagi azonosság szembe-tünő, mert: *suomi* = *sabme*, *kieli* = *giella*. Az alaki azonosságot meg az mutatja, hogy a *suomi*-nak genitivusa *suomen*, a *sa-bme*-nak (a mint ejteni kell) genitivusa *sa-me*; s a két genitivushoz járulnak az illető *kieli* és *giella* szók, így *suomen kieli*, *same giella*, olyan szerkezetet tevén, milyen p. o. Pest városa, ország gyűlése stb.

Mit jelentenek a *suomi*, *sabme* szók? Régi vélemény szerint, a *suomi* annyi volna, mint *suo-maa*, azaz mocsár-föld, mert *suo* mocsár, *maa* föld, ország. Ezt a véleményt a finn irodalomban is találjuk még, p. o. a *Suomen historia ja Maantiö* (Suomi történet és földismertetés) nevű könyvecskében, mely Helsingforsban, 1859-ben másodszer jelent meg, azt olvassuk, hogy „e név, úgy hiszik, a *suo* és *maa* szókból származik.“ De a mint Koskinen a *Tiedot Suomen suvun muinaisuudesta* (a suomi faj régiségéről való ismeretek, lásd a Ny. Közlm. IV. 209. stb. l.) nevű könyvének 18. lapján írja, már Porthan mutatta meg e származás lehetetlenségét²⁾. Maga Koskinen nem tart ugyan sokat a fáradozástól, mely a népneveket fejtegeti: mégis látván, „hogy a Suomi név *suo*-ja vagyis mocsárja, nem akar

¹⁾ A népneveket a lapp és finn nyelvek *laš*, *laise* képzővel alkotják. Itt mindjárt különbségre találunk a két nyelv közt. A finn nyelvben t. i. a *laise* képző a nevezőben *lainen*, a *nen* tehát, mely a *se* helyett előtűnik, nominativusi rag. Ez nincs a lappban, valamint a magyarban sincs, p. o. szem lappban *šalbme*, finnben *silmä*, az *s* = *se* képzővel lesznek: *szemes*, *šalmiš*, *silmäise*, ez utóbbinak nominativusa *silmäinen*.

²⁾ Miben áll Porthan értelmében a lehetetlenség, nem hozza fel Koskinen. Én ebben látnám, hogy a *suon-maa*-ból bajosan válhatott volna *suo-mi*; mert a *maa* szó nem rövidülhetett volna *mi*-vé, úgy hogy a (kettős) *aa* (*ua*, *oa*, mert *mua*-nak *moa*-nak is ejtik) a viszonyragok előtt se kerüljön vissza, holott a comparativusban visszakerül az egyszerű *a*; mert a comparativus képzője *pa*, mely nem a tőhöz vagy a nominativushoz, hanem a genitivushoz járulván, *pi*-vé rövidül. Így a *jalo* jeles, comp. (*jalon-pa*) *jalompi*, genit. *jolomman* stb. Ennek hasonlatára a *suomi*-ből is, ha *suo-maa*ból állana, a genit. legalább *suo-man* volna. Mollékesen legyen mondva, hogy a comparativus *pa*-ja, mely a genitivusban *ma*-vá gyengül, a finn hitregei *impi* és a vogul hitregei *elmpi* közti egybehasonlítás is támogatja. *Elmpi* szó szerint (*elm-pi*) levegő fíját teszen; s az teremti a földet. A finn hitregei alakról maga a runo beszéli, hogy az *Impi* a levegőnek lánya (*ilman tyttö*). Én tehát a finn *im-pi*-t (*ilm-pi*) azonosnak tartom a vogul *elm-pi*-vel, ámbár az *impi* genitivusa *im-min*. Mert valamint a comparativusi *pa* a genitivusban *ma*-vá gyengül úgy az *impi*-nek *pi*-je is *mi*-vé gyengülhet a genitivusban.

kiszáradni, tehát maga részéről is azon van, hogy kitöltse valamivel.“ Oppert szerint a medo-skytha nyelvben *sam* vagy *saum* határtalant, végetlent jelent. A magyar nyelvben is, úgy mond Koskinen, a *szám* szó sokaságot teszen; sőt a finn szók: *sumea*, *summa*, *samea*, *samaska* is (melyek zavart-at, homályos-t jelentenek) talán a végetlen tágasság eredeti jelentését tanúsítják még homályosan. E szerint a *suomi* név nagy és számos vagy határtalan vidékeken lakó népet jelenthetett volna, úgy vélekedik Koskinen. — De akármit jelentsen is a *suomi* név, az bizonyos, hogy nem származik a *suo* és *maa* szókból. Mert a lapp *sabme*, gen. *same* azonos a finn *suomi*, gen. *suomen*-nel; a lapp szó pedig azt mutatja, hogy töje *sam*, hangerősítéssel *sabm*, mint *liem* = lé, hangerősítéssel *liebm*: tehát a finn szónak töje is *suom*, utóhanggal *suomi*, mely semmi összetételt nem mutat. S valamint a lapp *sam*, *sabm* szónak semmi köze a *suog'o*-val, mely a finn *suo*-nak (mocsár) megfelelője, mint a lapp *sag'e* = finn *sia* (hely): azonkép s még kevésbé van köze a finn *suomi*-nak a *suo* (mocsár) szóval.

3) **A nyelv hangjai.** A lapp nyelv mássalhangzói a finn nyelvéhez képest nagy fejlődést tüntetnek fel. Tudva van, hogy a finnben csak az erős: k, t, p, hangok uralkodnak; hogy a gyenge: g, d hangok csak mint a k, t-nek gyengülései belhangokúl fordulnak elő; hogy jés hangu betűji nincsenek, milyenek a magyar gy, ty, ny, ly: végre, hogy nincsen *f*-je s az *s*-en kívül sincs más sziszegője. A lapp nyelvben *először* az erős k, t, p hangokon kívül megvannak a g, d, b hangok is, s ha a megfelelő lapp, finn és magyar szókat tekintjük, p. o.

<i>lapp.</i>	<i>finn.</i>	<i>magyar.</i>
golm, golbma	kolme	harm (három)
gut, gutta	kuute	hat
gullat	kuulla	hallani
guölle	kala	hal
gužžat	kus-ta	hugy-ni
gudna, guna	—	hamu (hanv, hamv, s így
gu	ku	ho [hamu])
gu-sne	ku-ssa	} ho-l
go-st	ku-ssa	
gu, go-ft	ku-in	ho-gy

stb.

<i>lapp.</i>	<i>finn.</i>	<i>magyar.</i>
dakkat	tehdä	tenni
dag'am	te'en	te-sz-ek
dalve, dälve	talvi	tél
daver	tavara	tár
dievva, dieva	—	tő (tető)
dievva	täy	teli
dovdat	tuntea	tudni
oame-dovdo	oma-tunto	ön-tudat
	stb.	
bagé	pää	fe-
bagel	pää-llä	fe-l
ballat,	peljäta	félni
balam	pelkään	félek
balva	pilvi	felhő
balda	puoli	fél (oldal)
baldi	(pää-lle)	felé
bälle (bele)	puoli	fél (dimidium)
bodnat	punoa	fonni
bońam	punon	fonok
bässe, bäse	pesä	fész-ek
	stb.	

azt látjuk, hogy a mely *h* előhangu magyar szónak a finnben *k* előhangu szó felel meg, annak megfelelője a lappban *g* előhangu szó; s a mely *f* előhangu magyar szónak a finnben *p* előhangu felel meg, annak megfelelője a lappban *b* előhangu; végre a *t* előhangu magyar és finn szónak *d* előhangu lapp szók felelnek meg. Azonban a déli vagyis svédországbeli lapp nyelvben a gyenge *g*, *d*, *b* előhangok rendszeren *k*, *t*, *p*, mint a finnben.

A lapp nyelvben a következő *jés* hangok fordulnak elő: *k'* (*kj*), de csak idegen szókban, p. o. *kjefman* = *kjövman*, *kaufmann*, azért föl se vesszük a lapp hangok közzé; *g'*, mint: *bage*, *bagel*, *ejtsd*: *bagye*, *bagyel*; *leg'im* *levék*, *leg'ik* *levél*, *lege* *levének* stb.;

ń, mint *gańal*, *finn* *kyynel* és *kyynö*, *kyyny* = *köny*; *ńuola*, *f. nuoli*, *nyil*; *ńiellat*, *ńielam* *f. niellä*, *nielen* = *nyelni*, *nyeiek*; *ńoammel* = *nyúl* stb.;

l', mint: *viel-la* *f. veli* barát, társ (magyarul *vel*);

r', mint: *feppo* *f. repo* róka. Ezek a *jés* *g'*, *ń*, *l'*, *r'* hangok meg-

felelnek tehát a szokott magyar *gy, ny, ly* s a szokatlan *rj* hangoknak.

Harmadszor vannak hehes hangok: *g' d' t'*, melyeket úgy kell ejteni, miat a *gh, dh, th-t*; azaz, éreztetni kell a *h-t*. A *g'* mint a *kk*-nak gyengülése tűnik elő, p. o. *dakk-at* tenni, finnben *teh-dä*, magyarban *tev-ni* (tenni), de *dag'am* (olvasd: dagham) = *te'en* = *te-sz-ek*; — így *lokkat* olvasni, finnben *lukea*, de *log'am* olvasok, finnben *lu'en*.

A *d'* a *tt*-nek gyengülése, p. o. *boattet* jönni, *boad'am* jöväk: de előfordúl mint eredeti hang is, p. o. *gäd'ge* kö; *nad'd'a* gen. *nad'a* nyél; *oad'd'et*, *oad'am* alunni, alszom. Ez a *d'* *l*-nek is hangzik, s így még inkább egyezik a megfelelő magyar szó *l*-jével, p. o. *nad'd'a* = nyél, *oad'(am)* = al-(szom).

A *t'* eredeti hang, azaz nem más hangnak gyengülése, p. o. *mat'ke* f. matka utazás; *ratt'e*, finn. rata gyalogút. — Ezen hehes *g', d' t'* előhangban nem fordulnak elő.

Negyedszer a *tiszta n*-en kívül orrhang *ñ* is van, mely hasonlóképen nem találatik a szók elején, vagyis előhangban, hanem csak belhangban, a hol *g* által erősbülhet, p. o. *čagñat* suhanni, búvni, *čaňam* suhanok, búvom; *maňña* = meg, *maňas* megé, *maňelt*, *maňest* megől stb.

Ötödször az *s*-en kívül vannak a lappnak *š, ž, ž, c, č* hangjai p. o. *še* és *is*, *šuvvat* suhogni; *cabmet*, *camam* csapni, csapok; *cubmat*, *cumam* csókolni, csókolok; *čabes* szép, mint jelző *čabba* szép, *čoarve* szarv, *čafča* vagy *čakča* f. syksy vagy syyks ösz; — *vazzet*, *vazam* sétálni, sétálok, *oažže*, *oaže*, hús stb. A *ž* és *ž* sem találatik előhangban.

A mássalhangzókra nézve tehát a lapp nyelv sokkal felülmúlja a finn nyelvet, sőt felülmúlja a magyart is.

Még azt is megjegyezzük, hogy a lapp nyelv könnyebben tűri aszók elején az összetett hangokat, p. o. *sk, sl, sm, sn, sp, st*-t mint a finn vagy magyar. Így *skillat* = csengeni, *slabmat* legördülön *smierrat* elmélkedni, *šhírgadet* nyeríteni, *späžžat* tenyérrel csapni stb. sőt tűr el még ilyeket is: *spj, sí, st'*, p. o. *spjerko* vas eszköz a bőrök kikészítésére, *šhalčo* síma szőrü, *st'elas* kalap széle stb.

A lapp nyelv magánhangzójira nézve mindenek előtt azt kell megjegyeznünk, hogy azok nem követik az *al-, fel-* és *közép*-magánhangzók törvényét, mint a *finn* és a magyar nyelvben; a lappban tehát nem találunk ilyenféle hangkövetkezést: *állhatatosság, véghetetlenség*, mert ott a ragok és képzők nem változtatják el magánhang-

zójikat a szó-tökhöz képest, a melyekhez járúlnak. Az egyhanguak közt nem fordul elő *ü*, finn *y*, tehát csak *a*, *ä*, *e*, *i*, *o*, *ö* és *u* vannak meg. De az *ä*-re nézve azt tartjuk meg, hogy vagy eredeti hosszu hangzó, mely néha *e*-vé lesz, vagy az *a*-nak elváltozása. E különbség kitüntetésére amazt *æ*-nek és csak az utóbbit írjuk *ä*-nek. Például *ællet* élni, *ellim* élék; *bärdne* fiu vagy *bardne*. Az ikerhanguak igen számosak, számosabbak mint a finn nyelvben; a magyarban csak *aj*, *ej*, *oj*, *öj*, *uj*, *üj* ismeretesek.

A lapp nyelv ikerhangu magánhangzóji kétfélék, úgymint: *oa*, *uo*, *uö*, *ie*, melyek meghatározott esetekben *o*, *u* és *i*-vé vonódnak össze; — s *au*, *æu*, *eu*, *ou*; *aj*, *æj*, *ej*, *oj*, *uj*, melyek nem vonódnak össze, kivéve hogy az *æu*, *æj* meghatározott esetekben *eu*, *ej*-vé változnak. Az *au*, *æu*, *ou* az északi lappban rendszeren *av*, *æv*, *ov*-nak hangzanak, p. o. *gavdnat* e h. *gavdnat* találni, *bævde* (bæude) f. *pöytä*, *asztal*, *dovdat* (doudat) f. *tuntea*, tudni.

Előfordúlnak *oaj*, *uoj*, *iej* háromhangu magánhangzók is; de a melyek a következő tagbeli *i*, *u*, *e* miatt összevonódnak, p. o. *oajdnet* látni, *ojdne* látának; *vuojgña* lehellet, szellem, *vujgñi*; *niejda* leány, *nijdi* stb.

4) **Hangsúly és hangtartam** (accent és quantitát). A lappnyelvben, úgy mint a finnben és a magyarban, a hangsúly kivétel nélkül az első szótagon van; de a harmadik és ötödik (néha negyedik és hatodik) szótagok is kissé emelődnek, minél fogva a nyelvnek trochaicus vagy néha dactylicus lejtése van. A harmadik vagy ötödik (negyedik, hatodik) szótagon érezhető másodrendü hangsúly az *a*-t *æ*-vé változtatja, p. o. *gietta* kéz szóban az *ie* ikerhangzó, a hangsúly az *e*-n van; ha ezt a birtokos ragokkal ragozom, lesz:

giettam kezem	giettame kettönk	giettamek kezünk
gied'ad kezed	gied'ade keze	gied'adek kezetek
gied'es keze	gied'asge stb.	gied'asek kezők

Többsben

gied'aidam kezeim	gied'aidæme kettönk	gied'aidæmek kezeink stb.
gied'aidad kezeid	gied'aidæde kezei	gied'aidædek
gied'aidés kezei	gied'aidæsge	gied'aidæsek

Itt *giettame*, *giettamek* stb. csak egy hangsúlyos szótaggal, de *gied'aidæme*, *gied'aidæmek*, stb. az első tagon főhangsúlylyal, a harmadikon másodrendü hangsúlylyal vannak.

A hangtartamra nézve a szótagok vagy hosszúak, vagy rövidek. A szótag lehet hosszú természeténél, hangsúlyánál fogva és összevonás által. Természeténél fogva hosszú csak a gyökérszótag lehet, tehát a szónak első tagja. Kár, hogy e hangtartamot írásilag nem fejezik ki, mint a finnben a magánhangzók kettőztetésével, vagy mint a magyarban a magánhangzók felibe tett vonással. Így az írás nem jelöli meg a természeténél fogva hosszú magánhangzót, mit annál inkább lehet sajnálni, hogy így az *a* különbségeit sem lehet az írásból megtudni, pedig megvan ott is az *á* és *a*, p. o. *makka* sógor, *baken* pogány, *badne* fog, *akka* asszony, *jakket* hinni szókban az első tagnak *a*-ja hosszú és tiszta = magyar *á*: ellenben *makka* tudniillik, *badnet* (boadnet) fonni, *akke* idő, *f. ikä*, *jakke* év szókban az első *a* rövid és tompa mint a magyar *a*. Minthogy az írás nem tünteti ki a hosszú szótagokat, csak ezeket lehet megjegyezni:

Az iker magánhangzók hosszúak, mint *juökka* oszt, *dietta* tud, *gietta* kéz, *oafse* ág, finn oksa stb. De a kiejtésre nézve az a különösség van, hogy a zárt szótagban (goat-te kunyhó, boat-tet jönni, diet-ta tud) az ejtés súlya a második, ellenben nyílt szótagban (goad'e, boa-d'e, die-d'e) az első magánhangzóra esik.

Hosszúk az ikerhangzók összevonódásából eredő *o*, *u*, *i*, magánhangzók is, p. o. bód'i (a boattet-ból), buri (buörre), did'i (diettet).

Az *æ* mindig hosszú, például: *bæse* f. pesä, fészek; *bæsse* ököl stb. Mikor a következő *i* és *u* miatt *e*-vé változik, ez is hosszú, p. o. ællet élni, ællim élek. Egyébiránt az *æ* csak hangsúlyos szótagban fordul elő, tehát a szók tö-tagjában s harmadik vagy negyedik tagjában, a melyre a másodrendű hangsúly esik. Azért írják: gied'aidæsek, s vanhemidések, mert ama szó a másodrendű hangsúlyt a *dæ* tagra, ez pedig azt a *mi* tagra veti.

Hosszúk az *i* és *u* magánhangzók a szók második tagjában is mindenkor, ha nem eredetiek, hanem a ragozás következtében állanak elő, p. o. goatte*) ház többes sz. genitiv. god'i; sadne szó,

*) A lapp *goatte*, gen. *goad'e*, többesz. gen. *god'id* megfelel a finn *koti*, gen. *kodin*-nak, s monnaja (hogy a régi szóval, e helyett mind ketteje, éljek) megfelel a magyar *ház*-nak. (A *háza* = patria, finnül *koti-maa* = hazai föld). E szó-lások: *ház*-a megyek, *ház*-ul, *ház*-ól jövök, *oda ház*-a van, világosan tanúsítják, hogy az eredeti magyar szó *ház* volt. Ha a *hdz* szót tekintjük, ezt az idegen *haus*-ból úgy találjuk alakítottnak, mint *paul*-ból *pál* lett. E szerint a *ház* szó eredeti magyar; a *ház* meg idegen szó volna. Ezt a fölvételt nagyon bizonyítják a lapp

f. sana, többes sz. infinit. saníd; oajdnet látni, oajdnájuvvut vagy oajdnút láttatni; diettet tudni, dittím tudék.

Hosszúk a jelen idő egyes számú harmadik személy magánhangzóji is, p. o. galgâ kell, sardnô szól, prédikál, mannâ megyen stb.

Hosszu rendesen a másodhangsúlyu szótag is, ha elveszett a hangtorlat, p. o. rokkadüssa, rokkadüsa f. rukous kérés.

Hosszúk rendesen azon egyes magánhangzók is, melyek a megfelelő finn szókban kettősen íratnak p. o. grto köszönet, f. kiitos, grtet köszönni, f. kiittää stb.

Az egytagu szók hosszúk, ha utóhangjuk magánhangzó, p. o. gî, mî, dî, sî, î, hosszak e névmások alakjai is: mîn, dîn, sîn, mîst, dîst, sîst, mûst, dûst, sûst, stb.

Jegyzet. A szók tagolásában azt követeli az ejtés, hogy 1) két

és finn nyelvbeli megfelelő szók. A lapp *goatte*, finn *koti* szók úgy viszonylanak a magyar *ház*-hoz, mint a lapp *gietta*, finn *küte* a magyar *kez*-hez (kez-et, kez-em stb. mely alakok a szók ősi alakját tüntetik elő), vagy a lapp *čuotte*, finn *sata*, a magyar *száz*-hoz; a melyekben a lapp és finn utóhangu *t* a magyarban *z*. A lapp előhangu *g*, finn *k* pedig a magyarban *h*, mint azt az előhozott példák (a 290. lapon) bizonyítják. Megtaláltunk tehát egy sokat jelentő szó-hasonlatot, a *goatte*, *koti*, *ház* szókban, mely azt mutatja, hogy ezek az illető népek eloszlása előtt már megvoltak. Eloszlásuk után a lapp meg finn és a magyar más-más idegen népekkel találkoznak, s ámbár megvolt a lapp *barte*, finn *pirtti* = szoba, mégis a lapp nyelv elfogadta a *stoppo*, gen. *stovo*, a finn nyelv a *tupa*, gen. *tuvan* szót a germán skandináv nyelvből, melyben *stofva* *stufva*, *stue*, = német *stube*. A magyar még annál könnyebben elfogadta a *ház* szót a *haus* után, mert külsőleg hasonlít vala a *ház*-hoz. — Hát a *szoba* nem-e a német *stube*-nak hasonmása? Nem; mivelhogy a magyar a német *stall*-ből *istállót*, a német *stab*-ból *istápot*, s az idegen *stephan*-ból *istvánt* csinált: bizonyosan a német *stube*-ből nem csinálhatott volna *szobá*-t. Ez talán a török-tatár-ból jutott mi hozzánk, a hol szoba = *كوبه* = hypocaustum.

Hogy a *ház* más eredetű mint a *ház*, mutatják a két szónak különböző szereplései is. *Haza* menni, más mint a *háza* bemenni; *hasul* vagy *házól* jönni is más, mint a *házból* kijönni. Az *a*, *ul*, és *ól* ragok (ho-va, od-a; al-ul vagy al-ól stb. ismereteseek.

De valamint a *goatte*, *koti*, *ház*, úgy a lapp *báldo*, finn *pelto*, magyar *föld* (szántóföld) szók is eredeti közös miveltéséről tanusítanak, még pedig ez utóbbiak földmivelésnek tanúji; mert *báldo*, *pelto* szántóföldet jelentenek. A „terra“ a lappban *ádnam*, a finnben *maa*; a magyar csak *föld*-nek nevezi. De hogy ez eredetileg csak szántóföldet jelentett volt, mutatják a *báldo*, *pelto* hasonfelek. Azt is mutatják ezek, hogy a magyar *föld* nem a német „feld“ = campus.

magánhangzó közt az egyes mássalhangzó a következő taghoz ejtessék, így: jo-g'a, gie-d'a, oa-že, sa-ge, ga-nal; 2) Kettős mássalhangzó szétosztatik, így: jok-ka, giet-ta, oaž-že; 3) Két mássalhangzónak elseje az előző, másika a következő magánhangzóhoz ejtetik, így: gal-do, bal-ka, gäd'-ge, gav-ce, viel-la; de *sk* és *st* a következő magánhangzóhoz tartoznak, így: ga-ska, sæ-sta. 4) Három mássalhangzóból annyit kell a következő magánhangzóval kiejteni, a hányan kezdetnek lapp szót, tehát doar-skalet. Azonban ha a három mássalhangzók két utolsója *bm*, *dn*, *gñ*, ezeket a következő magánhangzóval kell kiejteni, mert a *b*, *d*, *g* csak hangerősbitések. Tehát al-bme, majl-bme (finn il-ma, maail-ma), bar-dne (skand. barn, fiú), sar-dno (finn. sar-noja), vuoj-gña szellem stb.

5) **A hangok változásai.** A finn nyelvcsoporthoz tartozó nyelvek hangok változásai válik ki a többi rokon csoportok közül, s ebben a sajátágban osztozik a lapp nyelv is. Hogy helyes fogalmat képezzünk magunknak a lapp nyelvbéli nyomosabb hangváltozásokról, úgy mond Fries (Lappisk Gramm. 19. 20. §. §.), különbséget kell tennünk a gyökök és tök közt. Gyökön azon eredeti alapszót értjük, melyhez semmi sem járult még, a melyből tehát semmit nem lehet elvenni. A gyökök a lapp nyelvben egytaguak és zártak (kivéve néhány viszonyszót), a melyek magánhangzója vagy hosszú vagy rövid, p. o. *él*, *jug*, *jûg*, *davt*. Ellenben az egyszerű tök, melyek magánhangzónak hozzájárulásával lesznek, kéttaguak és nyíltak, p. o. *ælla*, *jukka*, *juokka*, *dafte*.

A gyök és tö között egy közbülső alak van, a genitivus vagy imperativus, mely jelesen kitünteti az átmenetelt, mint a következő példák mutatják:

<i>Gyök</i>	<i>Közbülső alak</i>	<i>Tök</i>
	(genit. vagy imperat.)	(nom. v. a praesens egy. számb. 3. sz.)
él	æle (élj)	ælla (él)
jûg	juög'e (ossz)	juokka (oszt)
jug	jug'a (igyál)	jukka (iszik)
ďid	{died'e (tudj) {died'o (tudásé)	{dietta (tud) {dietto (tudás)
gôd	goad'e (házé)	goatte (ház)
av	ave (tengeré)	appe (tenger, skand. hav)
barn	barne (fiúé)	bardne (fiú, skand. barn)

Gyök	Közbülső alak	Tő
	(genit. vagy imperat.)	(nom. v. a praesens 1. és 3. sz.)
alm	alme (égé)	albme (ég, menny)
spin	spine (disznóé)	spidne (disznó, sk. svin)
gŭvč	guovča (medvéé)	guofča (medve)
ôvs	oavse (ágé)	oafse (ág, finn oksa)
davt	davte (csonté)	dafte, dakte (csont)
vŭjñ	vuogña (léleké)	vuojgña (lélek, lehelet)

De azon névszók, melyek mostani nominativusa rövidült alaku, genitivusok által mutatják ki a régi alakot p. o.

Régi alak.	Genitiv.	Nominat.	Gyök.
vuödnama (napa)	vuödnam	vuöne	vŭn
luobmana (afonya)	luobman	luöme	lŭm
sæbmona (szakáll)	sæbmon	sæmo	sēm
gabmaga (csizma)	gabmag	gama	gam
jurdaga (gondolat)	jurdag	jurda	jurd
morraha (gond)	morrah	morah	mor
	morraš	moraš	
labbasa (bárány)	labba	labes	lab
			(skand. lam)
mallasa (étel)	mallas	males	(skand. mal)
ŕuofčama (nyelv)	ŕuofčam	ŕuovča	ŕŭvč
čæppata (nyak)	čæppat	čæve	čēv

Ezen két soru példából kitetszik általában a lapp nyelvbeli hangok változása. Lássuk most különösebben is.

A magán- de kivált az ikerhangzók változásai.

A magánhangzók legnevezetesebb változásait az *oa*, *uo*, *uö*, *ie*, *æ* hangok szenvedik, melyek *o*, *u*, *i*, *e*-vé vonódnak össze, ha a következő szótagban *u* vagy *i*, néha *é* fordulnak elő; a mikor is *æu*-ból *eu* lesz. Így lesz:

æ e-vé, p. o. *allo* szarvas, és nyáj, allativusban *ellui*; *ellet* élni, praeter. *ellim* élék, *ellé* élének, *ellé* ketten élünk; *hæjtet* hagyni, *hejtujuvvut* hagyódni, *hejték* hagynak.

æu (*æy*) *eu* (*ev*)-é; *bævde* asztal, *bevdi*, *bevidid*, vagy *bævde*, *bævdi*, *bevidi*, *bevidid*.

oa, o-vá: *goatte ház, god'i, god'id*; *boattet jönni, botté, botték, bottim, bod'i* stb.

uo, u-vá: *juökket osztani, jukke, jukkeek, jukkim, jukkujuvvut*; *suolo sziget, sullu, sullust*; *guojbme társ, gujmi, gujmid* (ebből van a viszonyító *gujm = vel* *).

ie, e-vé: *gietta kéz, gitti*; *diettet tudni, ditte, dittek, dittim*; *nijda lány, nő, nijdi*; *viell'a fél, barát, vill'i* stb.

Azon *u* és *i*, melyek az előző szótagban ezt az összevonást okozzák, a névszók ragozásában az egyszám allatívisában (*gitti, gietta*; *murri, muorra fa*; *dittui, dietto tudás*; *muttui, muotto kép*) s a többes szám infinitívusában (*god'id, goatte ház*; *gujmid, guojbme társ*) meg genitívusában fordulnak elő (*god'i, gujmi*).

Az igeragozásban az az *u* a szenvedő alak képzője miatt kerül elő (*hejtujuvvut hagyódni, hæjttet*; *jukkujuvvut osztódni, juökket*); az az *i* meg a praeteritum képzője (*bottim, boattet jönni*; *jukkim, juökket osztani*; *dittim, diettet tudni*; *ellim, ællet élni*); az *e* pedig, mely hasonló hatással van az előző tagra, az indicatívus praesens első dualis személyében (*elle, botte, jukke, ditte*) — az indic. praes. plur. harmadik személyében (*botték, jukkék, diték, ellék*), s az indicat. praeteritum plur. harmadik személyében találhatik (*botté, jukké, dité, ellé*).

Fordulnak elő néhány kivételek még az éjszaki nyelvjárásban is, p. o. *buöcce beteg, buöccid, buöcci, de buccid, bucci* is; *moarse menyasszony, moarsid, moarsi* (nem *morsi*); *kivétetnek a névmások is, így duot amaz, duojdi amannak, nem dujdi*; *gi ki, genit. gæn, allatívus gæjdi, nem gejdi*.

Uo, néha következő *o* előtt is összevonódik *u-vá*, p. o. *muotto kép, muttui képnek, de muttosam és muttusam képemnek*. Így jár néha *ie* is, p. o. *siello* (skand.) lélek, *sillui, és sillosam meg sillusam* stb.

Némi magánhangzói átválások (umlaute) is mutatkoznak a lapp nyelvben, mikor t. i. az *a* a következő szótag *e* vagy *i*-je miatt *ä*-vé válik, p. o. *sadne* szó, finn *sano*, többnyire *sädne*, de allatívusban *sadnai*; így *dag'am* tesztek, finn. *te'en, däkkin* tevék. Így az *uo*

*) Eddigelé a magyar *fél = barát* stb. a lapp *viell'a, finu veli* szóval is egyeztettem, pedig az = lapp *belle*, finn *puoli*-val. A *viell'a veli*-nek szakasztott fele a magyar *vel* viszonyítóban lelkész meg.

nemcsak *e*, hanem *a* előtt is *ü*-vé válik, mely *ue*-nek is hangzik, p. o. juökket osztani, juög'am, buöllet égni, buölam; vuölget jáрни, vuölgam; így guölle hal. A megfelelő finn szók: jakaa, palaa, kala.

Feltetszőbb átválás tűnik föl a *gi* ki és *mi* mi névmásokban, melyek a ragok előtt *gæ*-*ma*-vá lesznek. Ez alá vonhatók-e a *mon* én, *don* te, *son* ő is, melyek többes számbeli alakjai: *mi*, *di*, *si*?

Felelet helyett ide tesszük a magyar és finn személyes névmásokat, melyek alakjaikra nézve is egymással csodálatosan megegyeznek.

<i>Magyar:</i>	<i>Finn:</i>	<i>Lapp:</i>
én te ő	min-ä, sin-ä, hän	mon don son
{miv tiv iv*}	{myö työ hyö	— — —
{mü tü ü	{me te he	mi di si
{mi ti —		

A mássalhangzók változásai. Ezek vagy erősbülések, vagy gyengülések. Az erősbülések vagy a hang kettőzésével, vagy egy gyenge hangnak két kemény hang általi felváltása vagy rokonhang fölvétele útján történnek, valamikor a ragozással a zárt szótag nyílttá lesz. Megfordítva, valamikor a nyílt szótag zárttá lesz, a gyengülések az ellenkező eljárás útján állanak be, t. i. a kettős hang helyébe egy hang, a két kemény hang helyébe gyenge hang áll, s az erősítő rokonhang elmarad. P. o. *bahha* roszt (nyílt tag), *bahab* (zárt tag), *vuogas* kényelmes (zárt tag) *vuokkasabbo* (nyílt tag), *majlbme világ* (nyílt tag), *majlmest* (zárttag).

A következő példák teljes átnézetét szolgáltatják az említett hangváltozásoknak:

*) A Temetési beszédbeli: *iv* vimadságuc mia-ja megörzi a *miv*, *tiv*nek megfelelő *iv*-jét. Ezek két elsejét mai napig Erdélyben *mü tü*-nek ejtik; miből gyanítható, hogy az *iv*-et is *ü*-nek ejtik. De ezt azután az *ö*-vel zavartuk össze, s így támadt a nyelvtani botlás, hogy *ö emberök*-et mondunk és írunk *iv emberök* vagy *ü emberök* helyett. Tehát:

én emberem,	te embered,	ő embere
{miv emberünk,	tiv emberetek,	iv emberök vagy
{mü emberünk,	tü emberetek,	ü emberök, vagy
{mi emberünk,	ti emberetek,	(i emberök).

Erősülés. Gyengülés.

	kk	}	k	akka asszony, többes szám akak asszonyok, bakas forró, genit. bakka
			g	jokka folyó, jog'ak folyók vuogas kényelmes, comparat. vuokkasabbo
	gg		g	agga mentség, ürügy, locat. agast
	g̃		j	sage hely, sajek helyek
	gñ	}	ñ	{vuoigña lélekzet, locat. vuojnast
	ññ			{čañam bemegyek, cagña bemegyen
	hh		h	bahha rossz, bahak rosszak, bahab rosszabb
	tt		t	datto akarat, datok akaratok
	t't	}	d'	{goatte ház, goad'ek házak
				{lad'as tag, iz, lad'd'asak izek
	t't		t'	rat't'e út, út-nyom, locat. rat'est
	dd		d	vades szokott, barátságos, compar. vaddasabbo
	rr		r	borra eszik, boram eszem; moras̃ gond, morras̃ak gondok
	ll		l	fuolla felvesz valamit, gondol vele, fuolam; males étel, mallasak ételek
	dn	}	n	{sadne szó, sanek szók; gañal könyü, gadñalak
	nn			{könyvek
	pp		p	appe erő, apek erök; gæpes könnyü, gæppasabbo
	pp	}	b	{appe (hav) tenger, abek tengerek; dappe erkölcs,
				{dabek és davek
	bb			{labes bárány, genit. labba
	pp			{gava asszony, gappagak asszonyok; loppe engedelem, locat. lovest
	vv		v	æves útravaló, ævvasak útravalók
	k, f, g	}		{bavčas fájdalom, bavčasak és bakčasak;
				{fakta vagy fagta (vogd) ör, favtak örök
	bm	}	m	{majlbme világ, locat. majlmest; rumaš test, genit.
				{rubmaš
	mm			{namma (nabma) név, locat. namast
	ss		s	oasse rész, osid inf. plur. bæsam feslem, bæssa
	šš		š	rašše gyenge, rašeb gyengébb
	šš		š	važža megyen, važam megyek

Erősbülés. Gyengülés.

šš	š	oašše hús, locat. oašjest
cc	c	čacce víz, locat. čacest.
čč	č	ačče atya, aček atyák.

Nem változnak *df, dg, fk, lg, sk, fh, p. o.* rafhe béke, finn. rauha; aske öl (schoosz), *gæd'ge* kö, *mat'ke* utazás, út, fin. matka, — jöllehet az irodalmi nyelvben a négy elsőnek utóbbikát, a két utolsónak pedig első betűjét kettőztetni szokták, így *gæd'gge, gæd'gest, juolgge, juolgest*; *raffhe, rafhest*. Hasonlóképen nem változnak a (*j, l, r, v*) félmagánhangzók, jöllehet a szokás ezeket is kettőzteti, *p. o.* *dovvdat, dovdam*. Az éjszaki lappok nem hallatnak se itt se ott kettőztetést. De *ll, rr*, talán *gg* is előfordúlhatnak *p. o.* *viella* barát.

Némely szóban a *bb, kk, tt* is változatlanok, *p. o.* *læbbot* te-regetek (*læbbom*), *lebbit* teríték (*lebbim*); *vakko* hét, *septimana*, *litto* haszonbér, *gallo* homlok. Más szóiban a hosszú magánhangzó után nem kettőztetik soha a mássalhangzót, *p. o.* *gito*, finn. *kiitos*, *köszönet*, *gitet* f. *kiittää* köszönni, *bačet* löni, *gačat* f. *kysyä* kérdeni.

Nem változnak a hasonulás útján lett kettős mássalhangzók, *p. o.* *hægga* lélek, finn. *henki*; *addet adni* finn. *antaa*.

Az *š* és *č*-re nézve a következőket jegyezzük meg: A diminutivumok jelbetűje *č* lévén, az a nominativusban *š*-sé változik, de a ragok előtt visszakerül, *p. o.* *goaskemaš* kis sas (*goaske*, f. *koska*) allat. *goaskemačči*, mert *töje* — *mačča*; *lajbaš* kis kenyér, *lajbačak* kis kenyerek. A melyek nem diminutivumok, azok megtartják az *š*-et, *borramuš* evés, étel, *boramušak*; *allat.* — *mušši*. Kivételt tesznek *olmuš* ember, *olmučak*, *ješ* mag, *ječčam* magam, *ječad* magad. — A három tagu melléknevek az *š*-et *š*-vé változtatják; ellenben a kéttaguak megtartják az *š*-et, *p. o.* *oasalaš* részes, *oasalažak*, *allat.* *oasalažži*; de *vajvaš* bajos, *vajvašak*. Kivétetnek mégis: *bahačak* rosszak, ellenségek, *buričak* jók; *ittači*, *ittačest* reggel, *ittas* reg. — A feletlen tagu diminutiv comparativusban az *š* *š*-vé változik, *p. o.* *buorrebuš* = jobbac, *allat.* *buorrebužži*, *locat.* *buorrebužast*. A feles taguak meg az *š*-et változtatják *č*-vé, *p. o.* *nannosabbuš* erősebbecske, *allat.* — *lbuči*, *loc.* — *čest*. A superlativus képzője *muš*, az *š*-et *š*-vé változtatja, *p. o.* *maññemuš* utolsó, — *mužži*, *mužast*.

Jegyzet. A hangok változásai különbözők a különböző nyelvjárásokban, így az *Enareban* a *c* *s*-sé, a *č* *j*-vé, a *k* *h*-vá, a *h* *v*-vé,

az *o u*-vá változnak, p. o. čääce *) víz, pl. cääsek, oca keres, uusom keresek; ææče atya, pl. ææjek; kæča néz, kææjem nézek; luokka domb, pl. luohak; juuko (jokka) folyó, pl. juvvuh; ihe év, (jakke) pl. iveh.

Hangváltások a finnhez hasonlítva. 1) Hasonulások: vuogga horog, f. onki, hægga lélek, f. henki, sagga nagyon, f. sangen, addet adni f. antaa, lodde madár f. lintu, radde mely f. rinta, hadde ár f. hinta; mégis van: addet *andagassi* megbocsátani, f. antaa anteeksi; labes gen. labba, f. lammas, bárány.

2) Erősbulések: soabmasak norvégül sömme = némelyek, duobmo, f. tuomo norv. dömme = ítélet; sabmelas f. suomalais, čalbme f. silmä, galbma f. kylmä hideg, oabme f. oma = ön, ibmerdet érteni = f. ymmertää; — sadne szó f. sana, gudne tisztelet = f. kunnia, vadnas sajka, venet, venese; spidne disznó, norv. svin stb.

3) Hang-felváltások: s = č, čæppe mester, eredetileg kovács, f. seppä; čalbme szem, f. silmä, čuötte száz, f. sata stb. t = k a) a többes számbeli ragban, p. o. bæjvek f. päivät napok stb. b) a jelenidő második személyében, p. o. guöddak f. kantat = hozasz. Lásd alább magában a lapp nyelvben ugyanezen fölváltást.

4) Magánhangzók változásai. A finn *a* a lappban *uo, uö*, p. o. kala, lapp guölle hal, kahte l. guöhte (keht) kettő, kantaa l. guöddet hozni, savu l. suövva füst, jakaa l. juökket osztani, vasta l. vuösta ellen, parempi l. buöreb jobb stb. A finn *i* a lappban *a* p. o. pilvi l. balva felhő, viha l. vašše gyűlölet, harag, rinta l. radde melly, sia l. sađe hely, viikko l. vakko hét. A finn *utóhang* *i* is a lappban *a* p. o. veri l. varra vér, oppi l. oappa tudomány, okulás, tuli l. dolla tűz.

A finn *u* a lappban *o*, p. o. usko l. osko hit, ulkona l. olgon kün, uute (uusi) l. od'd'a új stb.

A finn *o* a lappban *uo*, p. o. tode (tosi) l. duotta igaz, voi l. vuoga vaj, voitaa l. vuojtet győzni stb.

A finn *uo* a lappban *a* és *æ* p. o. vuori l. varre hegy (vár), Suomalaise l. sabmelasš, puoli l. bælle fél.

Magában a lapp nyelvben is sokfélék a hangváltások, mi ugyan már a nyelvjárások léte által is bizonyossá lesz. Azok közül megemlíjtük 1) a *k*-nak *f, h, t*-vel való felváltását, p. o. okt és oft egy; dakte és dafte csont, čakča és čafča ősz, f. syksy, v. syykse; likčim, likčik, likči volnék stb. lifčim, lifčik, lifči helyett; vælek erős,

*) Lönnrot a hosszú magánhangzókat kettőzéssel fejezi ki.

comp. vælekabbo, sup. vælekamus s væleheb, -lehemus; oanekas és oanehas, v. oanehis és oanehis rövid; így az infinitivus *goddek*, addek, bagadek (veszteni, adni, fegyezni) goddet, addet, bagadet helyett; a jelenidő második személye čierot sírsz, galgat kelsz, čierok, galgak helyett, a dualis és pluralis második személye p. o. bagadæppe és bagadække meg bagadætte (ketten fegyeztek), bagadæppet, bagadækket, bagadættet (fegyeztek).

2) A *h*-nak a *t* vel fölváltását, p. o. buollatet és buollahet égetni, vækjetet és vækجهet segíteni; muo-hag'a és muo-tag'a finn. minutta nálam nélkül

3) a *h*-nak *s* és *š*-sel fölváltását, p. o. allasis magát és allahis, aččasis és aččahis atyját, huomehet és fuobmašet észre venni stb. stb. — Sok egyébnek lehet példája a dovdat tudni, mely dobdat, dogdat, a svéd lappban tobdet (f. tuntea) is.

Névszó.

A lapp nyelv, a természeti nem megjelölésére az emberekre nézve *olmaj* férfi, *bardne* fiú, *nisson* nő, *niejda* lány szókat használja. p. o. *olmaj-olmuš* férfi ember, *nisson-olmuš* nő ember, *bardne-manna* fiú gyermek, *niejda-manna* leány gyermek. Négylábu állatokra nézve használja a *cikko* és *ravja* szókat, p. o. *cikko-gumpe* him farkas, *ravja-gumpe* nőstény farkas; madarakra nézve, a *varres* és *nigñalés* szókat, p. o. *varres goaskem* him sas, *nigñalés goaskem* nőstény sas; a halakra nézve a *mædem* és *guoksa* szókat, p. o. *mæd'em-luossa* nőstény lazac, vagy ikrás lazac, *guoksa-luossa* him lazac, vagy tejes lazac.

Ragozás. A lapp főbb nyelvjárások névszói ragozását, s annak viszonyát finn rokonaihoz, legjobban mutatja egy összehasonlító minta, a melyhez hozzá lehet fűzni a szükséges felvilágosításokat. Ezt a mintát Lönnrotnak Enare nyelvjárás-ismertetéséből vesszük.

	<i>Finn.</i>	<i>Reval-eszt.</i>	<i>Dorpat-eszt.</i>
	Egyes-szám.		
Nominat.	jalka láb	jalg	jalg
Infinit.	jalka-a (ka-ta)	jalg-a	jalg-a
Genit.	jala-n	jala	jala
Ablat.	jala-lta	jala-lt	jala-lt
Adess.	jala-lla	jala-l	jala-l
Allat.	jala-lle	jala-le	jala-le
Elat.	jala-sta	jala-st	jala-st
Iness.	jala-ssa	jala-s	jala-n
Illat.	jalka-han (kaan)	jalg-a	jalg-a
Essiv.	jalka-na	jalga-na	jalga-n
Praedicat.	jala-ksi	jala-ks	jala-s
Comitat.	jalka-ne	jala-ga	jala-ga
Instrum.	jala-n	jala (gyalog)	(jala)
Abessiv.	jala-tta	jala-ta	jala-ta
Prolativ.	jala-tse	jala-ti (adverb.)	—

Többes-szám.

Nominat.	jala-t	jala-d	jala
Infinit.	jalk-o-ja	jalg-u	jalg-u
Genit.	jalka-i-n	jalga-de	jalg-u (-ude)
Ablat.	jalo-i-lta	jalga-de-lt	jal-u-lt
Adessiv.	jalo-i-lla	jalga-de-l	jal-u-l
Allat.	jalo-i-lle	jalga-de-le	jal-u-le
		(jalul, jalule)	
Elat.	jalo-i-sta	jalga-de-st	jal-ust
Iness.	jalo-i-ssa	jalga-de-s	jal-u-n
Illat.	jalo-i-hin	jalga-de-sse	jalg-u
Essiv.	jalko-i-na	jalga-de-na	—
Praedicat.	jalo-i-ksi	jalga-de-ks	jalg-u-s
Comitat.	jalko-i-ne	jalga-de-ga	jalg-u-ga
Instrum.	jalo-i-n	(jalu)	(jalu)
Abess.	jalo-i-tta	jalga-de-tta	jal-u-ta
Prolat.	jalo-i-tse		

Éjszaki csúd. Svéd-lapp. Éjszaki-lapp. Enare-lapp.

Egyes-szám.

jalg, jolg	juolke	juolge*)	juölge
jalga-t	juolke-b	juolge	juölge-e
jalga-n	juolke-n		juölge
—			
jalga-l			
jalga-le			
—	juolke-st	juolge-st	juölge-st, -is
jalga-s	juolke-sne, -n		
jalg-ha	juolka-si	juolgga-i	juolga-n
jalga-n	juolke-n	juolge-n	juölgge-n
jala-ks			
jalga-ked	juolk-in	julgi-n	juolgin
jalga-n			
jalga-ta	juolke-taka	juolge-tag'a	juölge-tta
	juolke-t		-ge-tah.

Többszám.

jalga-d	juolke-h	juolge-k	juölge-h
jalgo-i-t	juolk-i-t	juolg-i-d	juolg-ii-d
jalgo-i-den	juolk-i	juolg-i	juolg-ij
—			
jalgo-i-l			
jalgo-i-le			
—	juolk-i-st		
jalgo-i-s	juolk-i-sne	juolg-i-n	juolg-i-n
jalgo-i-he	juolk-i-ti	juolg-i-di	juolg-ii-d
jalgo-i-n	juolk-i-n	(juolge-n)	(juölgge-n)
jalgo-i-ks	—		
jalgo-i-den-ked	juolki-kum	juolgi-gujm	juolgi-gujm
jalg-i-n	—		
jalgo-i-ta	juolki-taka	juolgi-tag'a	juolg-ii-tta

*) Lönnrot a szokott írást követi, különben, mint oda feljebb említettük, csak *juolge* volna helyes, egy *g*-vel.

Az összehasonlító minta azt mutatja, hogy a finn nyelvcsoporthozban a névszók ragozására nézve, mind a ragok számával mind alakjukkal, legteljesebb a finn nyelv, jóllehet a reval-eszt a többszám-beli ragot jobban megőrizte; legszükesebbek a ragok számával és alakjával a lapp nyelvjárások.

Az a szótag vagy betű, mely ragozáskor hangerősbulést vagy hanggyengülést szenved, *jellem betűnek* vagy *szótagnak* nevezetik; a felhozott mintákban a *ka* szótag az, mely az eszt nyelvben és éjszaki csúdban *g*-vé, a lappnyelvekben *ke* vagy *ge*-vé változott.

A *finn nyelv* 15 viszonyragot különböztet meg, úgy az egyes-mint a többes-számban. A jellemző szótag *ka* az egyes-számban mindenütt megmarad, hol nyílt a szótag, tehát az infinitívusban (eredetileg *jalka-ta*, összevonva *jalkaa*), illativusban (*jalka-han*, összevonva *jalkaan*), essivusban (*jalka-na*) és comitativusban (*jalka-ne*). A többi viszonyi ragok zárttá teszik a jellemző szótagot, azért a felvett példánkban elvesz a *k*, vagy tulajdonképen *j*-re vagy *heh*-re gyengül, így: genitívus *jaljan*, vagy *jal'an*, vagy szokottabban *jalan*. S a mint a jellemző szótag vagy betű a genitívusban gyengül, úgy marad meg a többi ragok előtt is, a melyek zárttá teszik a jellemző szótagot. Ámde megfordítva is áll a dolog, úgy, hogy a jellemző betű a genitívusban erősbül, p. o. *hammas fog*, genitívus: *hampahan*, vagy *hampaan*: erről azonban csak a lapp nyelvben fogunk tüzetesebben szólni.

Tekintvén a *lla*, *lle*, *lta*, *ssa*, *sta*, ragokat, s tudván másunnan, hogy azok *l*-ből és *s*-ből meg *na*, *ne*, *ta*-ból alakultak, így: *l*-na, *l*-ne, *l*-ta; *s*-na, *s*-ta, világossá lesz előttünk, miért teszik zárttá a jellemző szótagot. Mert *jalka*-hoz *l* vagy *s* rag járúlván, lesz *jalkal* és *jalkas*; e miatt tehát hanggyengülés áll be, így: *jal'al*, *jal'as*, mi természetesen nem változhatik meg, ha megint az *l*-höz még *na*, *ne*, *ta*, s az *s*-höz még *na*, *ta* járúlván, hasonulás útján, *jalalla*, *jalalle*, *jalalta*, *jalassa*, *jalasta* lesznek. Minthogy a *ksi*, *tta*, *tse* ragok hasonlóképen hatnak a jellemző szótagra: azt lehet gondolni, hogy azok összetett ragok, vagy legalább két tagu szóból vált ragok. Ezt az utolsót a *tta*-ra nézve a lapp megfelelő *taka*, *tag'a* bizonyítja; s ha a *ksi* és *tse*-re nézve se az összetételt, se a két tagu szóból való összevonást nem lehetne megmutatni, hatásukat az analogiából kellene megfejteni.

A finn nyelvnek többes számu jelelő ragja *t* (*jalat* = *lábak*). Ez eltűnik a többi viszony-ragok előtt s helyét *i* pótolja. Hogy miképen történt az, annak kiokoskodása nem ide való; csupán ezt a hoz-

závetést bátorkodunk még kitenni, hogy az infinitivus, genitivus, essivus és comitativus ragjai megelőzik a többesi ragot.

Az *eszt nyelv* lehetőleg símul a finnhez, úgy hogy csak önállóbb nyeljárásainak tarthatni. A jellem-szótagot és a ragokat fogyasztott állapotban mutatja a két *eszt* nyelvjárás, úgy azonban, hogy a dorpati nyelv még fogyasztóbb mint a revali. A két nyelvjárás az egyes-szám comitativusában új ragot, *ga-t*, mutat fel, melyet két szóból lehet megfejtteni, vagy a finn-*eszt kansa* = népből, melyből *vel* jelentésű viszonyító alakult, így: *kansani, kansasi, kansansa* vagy *kanssa* = velem, veled, vele, miszerint *jala-ga* annyi volna, mint finnül *jalan-kanssa* = láb-bal; vagy a lapp *guojbme, guojme* = társ szóból, mely meg a lappban szolgál viszonyítóul, *gujm* alakban, így: *julgi-gujm* = lábakkal. Továbbá a dorpati *eszt* egyesszám-beli inessivusa *n* ragot mutat fel, *ssa, s* helyett, mely *n* a finnben is locativust jelent.

A többes számban legelőbb is azt a különösséget tünteti föl az *eszt nyelv*, hogy két alakja van, hosszabb és rövidebb, melyek elseje inkább a revaliban, utóbbika inkább a dorpatiban kelendő. A hosszabb alak megtartja a többesi *d* (finn. *t*) ragot, de a genitivus ragjával együtt. A finn többesi genitivus (jalkain) elenyésztette a *t-t*, mely p. o. a háromtagu szókban is megmarad, így: *jumala* = isten, *jumaloiden* és *jumaloitten* isteneké. A *jumaloiden* alakhoz hasonlít a *jalgade* alak, melyből a genitivus jelelője *n* szintűgy elmarad, mint az egyes-számban (finn. *jalan*, *esztül jala*). A *jagadelt, jagades* stb. annyi, mintha a finnben *jumaloilta, jumaloissa* helyett így lehetne mondani: *jumaloidelta, jumaloidessa* stb. — A rövidebb alak (*jalul, jalult, jalust* stb.) még nagyobb összevonást tüntet elő mint a finn *jaloilla, jaloilta, jaloissa* stb.

Az *éjszaki csúdn nyelv* mintegy közepét foglalja el a finn és *eszt* nyelveknek. Az egyes-szám viszony-ragjai közt csak a comitativus *ked* megjegyezhető, mely más szóból származik ugyan, mint az *eszt ga*, de egy jelentésű vele. A többes-számban még jobban közeledik e nyelvjárás a finnhez, mint az *eszt nyelv*.

A *lapp nyelv*nek legkevesebb viszonyragja van. Az *éjszaki* nyelvjárásban *juolge* áll, két *g*-vel. Fries *juolge-t* ír: de a hanggyengülések és erősülések kitüntetésére mások úgy írják. Ez a nyelvjárás nem bírja egymástól megkülönböztetni az infinitivust és a genitivust, melyek *juolge*; továbbá csak egy locativus ragja van

st (*juolgest*), mely tehát a finn *lta*, *lla*, *sta*, *ssa* négyféle locativusnak felel meg; így az allativus *juolggai* is a finn *lle* és *han*-nak felel meg. A *juolggen* meg a finn essivusnak és praedicativusnak helyét pótolja. A *juolggai* és *juolggen* alakok hangerősülései csak is a finn illativus és essivus alakjaiból érthetők meg. A következő *juolgin* alakban, mely a finn comitativus és instructivus helyett van, a többeli *uo u-vá* vonódik össze, mert a következő szótagban *i* van.

A déli (svéd) nyelvjárás nem érezi a hanggyengülést, azért a jellemző szótag mindenütt megtartja a *k-t*. Az a nyelvjárás megkülönbözteti az infinitivust (*juolkeb*) a genitivustól (*juolken*). Amannak *b* ragja megfelel az *m*-nek, melyet az éjszaki nyelvjárás is a mutató névmásoknál alkalmaz, p. o. *dat ez*, infinit. *dam*. A déli nyelvjárásnak három locativus ragja van: *ste*, *sne*, vagy *n* és *i* (*juolkest*, *juolkesne* vagy *juolken*, és *juolkai*). A többi ragok nem igényelnek már felvilágosítást; mert az is világos, hogy az abessivus *juolke-t* csak rövidülése a *juolke-taka*-nak.

A *enare*-lapp az infinitivus utóhangját meg is nyújtja, azért *juolgee*-nek is írja Lönnrot. Föltetsző benne az *n* allativusi vagy illativusi rag (*juolgan*), melyet, ha az éjszaki csúdnelv illativusával (*jalg-ha*) együtt egybe hasonlítjuk az illető finn raggal, úgy kellene értelmezni, hogy az a finn *han* ragból csak az *n-et*, a csúd illativus meg a *ha-t* tartotta volna meg.

A lapp nyelvjárások többes-szám-beli ragja *h* és *k*, melyet a többi finn nyelvek *t*, *d*-vel azért is azonosnak vélhetünk, mert azokban általában (p. o. *vene'*, vagy *venet*, vagy *veneh* = *venek*, *sajka*; *ei tunne'* nem tud és a *savolai* nyelvjárásban *ei tunnek*; *antaa'* vagy *antaah* stb.), s különösen a lapp nyelvjárásokban is a *t*, *h*, *k* hangok felválthatják egymást, lásd itt a 302—303. lap. A *h* vagy *k* többesi rag is eltűnik a viszonyragok előtt, azt *i* pótolván mindenütt, mely hosszu. S mert ez által a szó másik tagjában *i* kerülván elő, az első tag *uo*-ja az éjszaki nyelvjárásban *u-vá* vonódik össze; innen *juolid*, *jułgi*, *jułgin*, *jułgidi*. Ezt az összevonást nem ismeri sem a déli, sem az *enare*-lapp nyelv. Továbbá az éjszaki nyelvben a többes-szám essivusa nem különbözik az egyes-szám essivusától (*juolggen*), valamint a többes-szám locativusa is megegyezik az egyes-szám instructivusával. Mind a három lapp nyelvjárás többes-szám-beli comitativusa (*juolki-kum*, *jułgi-gujm*, *jułgij-gujm*) és abessivusa (*juolki-taka*, *jułgi-tag'a*) világos összetételek, mert a genitivusból és *kum*, *gujm*,

meg *taka*, *tag'a* szóból szerkeződtek, s azért nem is számíthatók a viszonyragok sorába.

Ezen talán sem érdektelen sem haszontalan egybeállítás után igen röviden szólunk különösen a **lapp névszó ragozásáról**.

Erre nézve a lapp névszókat két osztályra szedik. Az első osztályhoz azon névszók tartoznak, melyek tője a nominativussal egyenlő, s melyek a *jellem* betűt a genitivusban gyengítik, ha helye van a hanggyengülésnek. A másik osztályhoz meg azok tartoznak, melyek tője a genitivusból tűnik ki, melyek tehát, ellenkezőleg, a genitivusban tüntetnek fel hangerősbülést, ha ennek helye van. Jegyezzük meg itt, hogy a lapp nyelv két allativusi alakkal bír, melynek egyike *s*-sel végződik, de csak a birtokos ragokkal divatozik.

I. Osztály.

Ehhez tartoznak 1) kéttagu névszók, melyek a nominativusban és genitivusban *a*-val, *o*-val, *e*-vel végződnek, p. o. *jokka folyó*, *dakko tett*, *tietto tudás*, *sadne szó*, genit. *jog'a*, *dag'o*, *died'o*, *sane*; 2) háromtagu diminutivumok, p. o. *goaskemaš kis sas*, *buörrebuš jobbacska*, *bahhabuš rosszacska*, *lag'abuš közelecske*; 3) *muš* (*mušša*), *vuotta* (*vuot*), *dak* (*dakka*), *us* (*ussa*), *as* (*assa*) képzőkkel származott névszók, p. o. *borramuš étel*, (*borrat enni*), *buörrevuotta jóság*, *addaldak adomány*, *rokkadus kérés*, *govčas fedél*, *takaró*.

A *jellem*-betűre nézve változatlanok a *dd*, *gg*, ha hasonulásból erednek, továbbá, *đf*, *đg*, *fk*, *lg*, *ll*, *rr*; azután a *nomina actoris*, p. o. *lokke olvasó*, *sivnedæge teremő*; végre mások is, melyekre nézve nincs szabály, p. o. *litte tál*, *muödda bőr-öltöny*, *vakko hét* (*septimana*), *čokka hegy-csúcs*, *mokke szög*, *dikke finn. tai tetű*, *galle kőszirt*, *goppe tenger-öböl*, *bæsse ököl*, *ædne anya*, *didno kavics* stb.

Az első osztálybeli névszók ellökik az *a*-t az allativusi *i* előtt de más ragok előtt megtartják azt, p. *gietta kéz*, *allat. gitti*, de genit. plur. *gied'ai*; továbbá az *o*-t ugyancsak az allativusi *i* és *s* előtt *u*-vá változtatják, p. o. *muotto kép*, *allat. muttui*, *muttus*; végre az *e*-t *a*-vá változtatják ugyanott, de más ragokban összevonják az *i*-vel, p. o. *sadne szó*, *allat. sadnai*, *sadnas*; *comitat. sanin*. Példák: *jokka folyó*, *gietta kéz*, *muorra fa*, *addaldak adomány*, *muotto kép goatte ház*.

Egyes-szám.

<i>Nom.</i>	jokka	gietta,	muorra,	addaldak,	muotto,	goatte
<i>Inf. Gen.</i>	jog'a	gied'a	muora	addaldag'a	muod'o	goad'e
<i>Allat.</i>	{jokki	gitti	murri	addaldakki	muttui	goattai
	{jokkas-	giettas-	muorras-	addaldakkas-	muttus-	goattas-
<i>Locat.</i>	jog'ast	gied'ast	muorast	addaldag'ast	muod'ost	goad'est
<i>Praedic.</i>	jokkan	giettan	muorran	addaldakkan	muotton,	goatten
<i>Comitat.</i>	jog'ain	gied'ain	muorain	addaldag'ain	muod'oin	god'in

Többes-szám.

<i>Nom.</i>	jog'ak	gied'ak	muorak	addaldag'ak	muod'ok,	goad'ek
<i>Infint.</i>	jog'aid	gied'aid	muoraid	addaldag'aid,	muod'oid,	god'id
<i>Genit.</i>	jog'ai	gied'ai	muorai	addaldag'ai	muod'oi	god'i
<i>Allat.</i>	{jog'aidi	gied'aidi	muoraidi	addaldag'aidi	muod'oidi	god'idi
	{jog'aidass-	gied'aidass-	muoraidass-	addaldag'aidass-	muo-	[d'oidass- god'idass-
<i>Locat.</i>	jog'an,	gied'ain,	muorain,	addaldag'ain	muod'oin,	god'in
<i>Praed.</i>	mint az egyes-számiban.					
<i>Comit.</i>	jog'ai-gujm, gied'ai-gujm stb.					

Jegyzet. 1. Az allativusnak két alakja van: *jokki* és *jokkas*. Az első a közönséges, a másik egyedül birtokos ragokkal fordul elő. így: *jokkasam*, *jokkasad*, *jokkasas* v. *jokkasis* = folyóznak, folyódnak, folyójának, vagy folyóhoz stb. De a déli nyelvjárásban ez az alak magában is áll, p. o. ja de *vazzin bajas solus* = s az mene fel a szigetre, lásd a következő 316. l. is.

Jegyzet. 2. A többes-szám praedicativusa egy az egyes-száméval; tehát inkább azt kell állítani, hogy nincsen többes-számú *praedicativus*. A lappnyelv a többes-számú subjectumot az egyes-számú praedicativummal egyezteteti, mintha magyarul így mondjuk: „A kik igazán *királyul* viselkednek, azokat tiszteljük.“ — Az egyes-számú van *igazi comitativusa*, p. o. „de čorbmadi guofča *ouda-julgin*-és farpal *bâd'a eriti*“ = akkor lecsapá a medve *elb-lábával* (elő-lábval-a) a hordó fenekét; — „go *gavee jag'e leg'e ollasi dievvan*, mi *sittjuvvum læi daina birruin*“ = hogy (midőn) nyolcz éve egészen kitelt, mi ki volt szabva *avval az ördöggel*. De a többes-számú nincsen comitativusa, hanem ennek viszonyát a *gujm* = társ szóval fejezi ki, melyet a többes-számú genitivussal köt össze. S minthogy

ez az éjszaki lappnyelv az abessivust is *tag'a* szóval és a dolognév genitivusával fejezi ki, azért azt kell mondani, hogy abessivusa sincsen.

Az egyes-számu infinitivus is egy a genitivussal; a többes-számban rendszeren különbözik az emettől (jog'aid, jog'ai). De némely kerületben az infinitivus *d*-je veszni kezd már; tehát ott a többes-szám sem különbözteti meg az infinitivust a genitivustól.

Jegyzet. 3. Némely névszók megtartják az *a*-t az allativusi *i* előtt is, p. o. akka asszony, allativ. akkai; oabba leánytestvér, allativ. oabbai.

Változatlan jellem-betűjü szók ragozási példái: vuogga halász, čuojka szúnyog, fuölke nemzetség (magyarúl falka?), mat'ke útazás.

Egyes-szám.

<i>Nomin.</i>	vuogga	čuojka	fuölke	mat'ke
<i>Inf. G.</i>	vuogga	čuojka	fuölke	mat'ke
<i>Allativ.</i>	{vuggi	čujki	fuolkai	mat'kai
	{vuoggas-	čuojkas-	fuolkas-	mat'kas-
<i>Locativ.</i>	vuoggast	čuojkast	fuölkest	mat'kest
<i>Comit.</i>	vuoggain	čuojkain	fulkin	mat'kin
<i>Praed.</i>	vuoggan	čuojkan	fuölken	mat'ken.

Többes-szám.

<i>Nomin.</i>	vuoggak	čuojkak	fuölkek	mat'kek
<i>Infinit.</i>	vuoggaid	čuojkaid	fulkid	mat'kid
<i>Genit.</i>	vuoggai	čuojkai	fulki	mat'ki
<i>Allativ.</i>	{vuoggaidi	čuojkaidi	fulkidi	mat'kidi
	{vuoggaidass-	čuojkaidass-	fulkidass-	mat'kidass-
		stb.		

Jegyzet. 1. A változatlan jellem-betűjü szók közt is van, mely megtartja az *a*-t az allativusi *i* előtt, p. o. manna gyermek, balka jutalom, bér, fjelbma patak, luökka domb, boadña (dúe) férj, ladña nyírbokor, vakka czomb, muötta minta, muödda bőrruha, guödda vánkos stb. allativ. guoddai stb.

Jegyzet. 2. Az allativusi *i* előtt, mint láttuk, az *o u*-vá lesz, p. o. guovlo szél (margo) guvlui, guvlus-; de lehet hallani *guvlusam* és

gulosam is, szélemhez, azaz mellettem. Így illo öröm, algo kezdet, dallo ház, (tanya, telek f. talo) stb. az allativusban : illoi, algoi, dalloi stb.

II. Osztály.

A második osztályhoz tartoznak olyan névszók, a melyek mostani nominativusa megrövidült; tehát: 1) melyek mássalhangzóval végződnek mind a nominativusban mind a genitivusban, p. o. malés ételideje, étel, gen. mallas; nag'er álom, gen. nakkar; ladás íz, tag, gen. lad'd'as; rumaš test, tetem, gen. rubmaš; — 2) a melyek nominativusa és genitivusa különböző magánhangzóval (*o* és *u*-val) végződnek, p. o. suolo sziget, gen. sullu; boaco iramszarvas, gen. boccu; — 3) melyek nominativusa magánhangzóval, s genitivusok mássalhangzóval végződnek vagy megfordítva, p. o. gama csizma, genit. gabmag; nuovča nyelv, nuofčam; sæmo szakál, sæbmon; čæve nyak čæppat; olmaj férfi, olbma; olmuš ember, olbmu; galés öreg ember, galla.

Meg kell jegyezni, hogy az *o*-val végződők, melyek az első tagban ikermagánhangzósak, azt az *o*-t a ragok előtt *u*-vá változtatják, mely *u* miatt azután az előző ikerhangzók összevonódnak, tehát: suolo sziget, sullu, sullust, sulluk; boaco iramszarvas, boccu, boccust, boccuk. Mégis sæmo szakál, g. sæbmon, sæbmonest, sæbmonak. Továbbá az utolsó szótagbeli *e*, vagy *é* a ragok előtt *a*-vá változik, tehát: čæve nyak, čæppat, čæppatést, čæppatak; malés, mallas, mallasak; nag'er, nakkar, nakkarak. Kivételek: gærés szánka, gen. gærres; væčer kalapács, g. væččer; mærés bárd, balta, g. mæres. Végre, a szók eredeti utóhangja *a* (mallasa, nom. malés, gen. mallas) *i* előtt kiesik, de a locativus *st* és praedicat. *n* előtt *é*-vé változik, tehát: čæve nyak, gen. čæppat (tő: čæppata), allativ. čæppati, locat. čæppatést; gen. pl. čæppati.

Az eddig mutatott példák mind erősbitik a jellem-betűt, a mely erősülés azután végig megmarad minden viszonyrag előtt; de vannak változatlan jellem-betűjűek is, úgy mint: 1) az ismeretes *df*, *d'g*, *t'k*, *lg* jellem-betűjűek; 2) az igeszók nomina actionisai, p. o. lodnom kiváltás, lorkkam olvasás, ravvim parancsolás; 3) a feletlen tagu diminutivumok, p. o. lajbaš kenyérke, addaldag'aš adományka (tőji: lajbača, addaldag'ača); 4) némely más névszók, melyeket gyakorlatból kell megtanulni, p. o. rokkus kérés (rokkadus az első osztály-hoz tartozik), goččus parancs, ædnam föld stb. — Példák:

Egyes-szám.

<i>Nomin.</i>	boaco	galés	nag'er	rumaš	gama	čæve	
<i>Inf. G.</i>	boccu	galla	nakkar	rubmaš	gabmag	čæppat	
<i>Allat.</i>	{	boccui	gallai	nakkari	rubmaši	gabmagi	čæppati
		boccus-	gallas-	nakkarass-	rubmašass	gabmagass-	čæppatass-
<i>Locat.</i>	boccust	gallast	nakkarést	rubmašést	gabmagést	čæppatést	
<i>Praed.</i>	boacon	galesèn	nag'arèn	rumašèn	gaman	čæven	
<i>Comit.</i>	boccuin	gallain	nakkarin	rubmašin	gabmagin	čæppatin	

Többes-szám.

<i>Nom.</i>	boccut	gallak	nakkarak	rubmašak	gabmagak	čæppatak	
<i>Infinit.</i>	boccuid	gallaid	nakkarid	rubmašid	gabmagid	čæppatid	
<i>Genit.</i>	{	boccui	gallai	nakkari	rubmaši	gabmagi	čæppati
		boccuidi	gallaidi	nakkaridi	rubmašidi	gabmagidi	čæppatidi
<i>Allat.</i>	{	boccuidass	gallaidass	nakkaridas	rubmašidas	gabmagidas	čæppatidas *)
<i>Locat.</i>	boccutin	gallain	nakkarin	rubmašin	gabmagin	čæppatin	
<i>Praed.</i>	boacut	galesèn	nag'erèn	rumašèn	gaman	čæven.	

Jegyzet. 1. A többesek: boccut, sulluk, olbmak, gallak stb. a többesi *k* előtt hosszú magánhangzóval bírnak, mert boccutjek, sullujek, s olbmajek, gallajek-ből vonódtak össze; s azért erősbült a jellem-betű is. — A praedicativus ragja *n* néha a rövidült nominativushoz is járúl, tehát gallan és galesèn; labés bárány, labban és labesèn; čala írás, čalan és čallagèn, vuöne napa, gen. vuodnam, praed. vuonen és vuodnamèn.

Változatlan jellembetűjü szók ragozásának példái legyenek balgés gyalogút, čoaskem fagy, jurda gondolat, gaska tűz-kő, kova, rokkus kérés.

*) Feles számú szótágok lévén *s*-et írnak, mert a másodrendü hangsúly a harmadik tagra jut; feletlen számú szótágok lévén, *ss*-et írnak, amaz hangsúly miatt.

Egyes-szám.

<i>Nom.</i>	balgés	čoaskem	jurda	gaska	rokkus	
<i>Inf. G.</i>	balga	čoaskem	jurdag	gaskam	rokkus	
<i>Allat.</i>	{	balgai	čoaskemi	jurdagi	gaskami	rokkusi
		balgas-	čoaskemass-	jurdagass-	gaskamass-	rokkusass-
<i>Locat.</i>	balgast	čoaskemést	jurdagést	gaskamést	rokkusést	
<i>Praed.</i>	balgesèn	čoaskemèn	jurdan	gaskamèn	rokkusèn	
<i>Comit.</i>	bagain	čoaskemin	jurdagin	gaskamin	rokkusin	

Többes-szám.

<i>Nom.</i>	balgak	čoaskemak	jurdagak	gaskamak	rokkusak	
<i>Infinit.</i>	balgaid	čoaskemid	jurdagid	gaskamid	rokkusid	
<i>Genit.</i>	balgai	čoaskemi	jurdagi	gaskami	rokkusi	
<i>Allat.</i>	{	balgaidi	čoaskemidi	jurdagidi	gaskamidi	rokkusidi
		balgaidass	čoaskemidas	jurdagidas	gaskamidas	rokkusidas
<i>Locat.</i>	balgain	čoaskemin	jurdagin	gaskamin	rokkusin	
<i>Praed.</i>	mint az egyes-számban.					

Felhozunk még némely különösséget, mert tanúságosak.

A *lakke* (finn. lai, mód) nyilván azonos a magyar *lag*-gal, melyben inkább ragot, mintsem képzőt találunk, ilyenekben: hason-*lag*, emberi-*leg*; a lappban is legtöbbsnyire csak az allativusban, *lakkai*, fordul elő.

A *vuotta*, észrevét, gondolat, csak az allativusban, *vutti*, s a locativusban, *vuod'ast* található, p. o. *vutti valdet* = észbe venni, vigyázni. De összeszerkeződvén melléknevekkel, elvont főneveket alkot, p. o. *büörrevuotta* jóság. Ez a *vuotta* annál nevezetesebb, mert azonos a vogul *ut*-tal, mely ott nagy szabadsággal mindenféle szókhoz járúl, p. o. *kitne* kérdő, *kitn-ut* kérdés, *kitem* kérdett, *kitem-ut* kérdett dolog; *täml'e* ilyen, *täml'e-ut* ilyesmi stb.; sőt azonosnak látszik a finn *uute*, *yte* képzővel is, p. o. *hyvyyte* = *büörrevuotta*, jóság stb.

Harrai, egy szokatlan szónak, *harre*-nak, allativusa; *dafhoi*, (allat.) *dafhost* (locat.) *dafho*-t föltételezik; — mind kettő „ra nézve“ jelent.

Hogy némely névszó csak egyes-számbeli, p. o. *nælge* éh, *gojko* szomj, *vække* segítség, *dadne* (norvég. tin) ón, magától értetik. Más névszók megint csak a többes-számban fordulnak elő, p. o. az idegen szók *skærak* olló, *busak* nadrág (*buxer*); azután *gallokkak* iram-

bőr homlokából készült esizma (gallo, galo homlok), *nuorjakak* főkabőr csizmák (núrjo tengeriborju, fóka), *juovlak* karácsony (norv. jul), *basačak* húsvét (norv. paaske, finn. pääsiäinen), *helludag'ak* pünkösöd (finn. heluntai), *vanhemak* elődök, de *vanhem* is egy előd = véneč, finn. vanha vén; *muod'ok* orczák, kép (*muotto* egy orcza), *nakk'arak* álom; stb. mondják *várrá* és *várrák* vér, *radde* és *raddek* melly, p. o. sust *raddek* læk nævrek az ő mellye gyenge; *gafok* liszt.

A *čalbme* = szem szót ilyen összetételekben is használják, p. o. *sad'd'o-čalbme* egy szem pelyva, *vuofta-čalbme* egy szál (szem) haj; ellenben *sad'd'ok* pelyva, *vuovtak* haj.

Összetett szók lévén, az utóbbihoz járúlnak a ragok, p. o. *guölle-bivdar* halfogó, halász, *guölle-bivdari*, *guölle bivdarést* stb. — Akkor is csak az utóbbihoz járúlnak a ragok, mikor két névszó egymást értelmezi, p. o. *rieg'adam nejda Mariast* = született szüz Máriától; *laem oastam daid buccuid Banne Berast ja vuovdam Tomma Andai*, = vettem ezen iramszarvasokat Banne Pétertől, s eladtam Tomma Andrásnak. Ime a lapp a vezetéknev után teszi a keresztnévet, mint a magyar, holott a norvég így mondja: Peder Banne, Anders Tom.

Eltérő nyelvjárások.

Ámbár az egybehasonlító mintában a svéd-lapp és az enare-lapp ragozását felmutattuk, mégis külön adjuk itt a déli (vefseni) nyelvjárást, mely a svédhöz közeledik, és az enareit, hogy alkalmunk legyen erről néhány szükséges tudósítást előhozni.

A déli (vefseni) nyelvjárás névszói ragozását így adja Fries:

Egyes szám.

<i>Nom.</i>	get kéz	juk folyó	goatte ház	rokkelvas kérés
<i>Infinit.</i>	gedab	jukcb	goateb	rokkelvaseb
<i>Genit.</i>	getn	juken	goaten	rokkelvasen
<i>Illativ.</i>	getti	jukki	goattai	rokkelvassi
<i>Allat.</i>	gettas	jukkes	goattas	rokkelvassas
<i>Inessiv.</i>	gedasne	jukesne	goatesne	rokkelvasesne
<i>Elativ.</i>	gedast	jukest	goatest	rokkelvasest
<i>Praed.</i>	gettan	jukken	goatten	rokkelvasen
<i>Comitat.</i>	gedain	jukin	gotin	rokkelvasin
<i>Abessiv.</i>	gedat v.	jukat v.	goatat	rokkelvasat.
	gedatak	jukatak		

Többes-szám.

<i>Nom.</i>	g'etah	jukah	goateh	rokkelvaseh
<i>Infinit.</i>	g'etaid	jukid	gotid	rokkelvasid
<i>Genit.</i>	g'eti	juki	goatei	rokkelvasi
<i>Illat.</i>	g'etaid(i)	jukid(i)	gotid	rokkelvasid
<i>Allat.</i>	—	—	—	—
<i>Inessiv.</i>	gedaisne	jukisne	gotisne	rokkelvasisne
<i>Elativ.</i>	gedaist	jukist	gotist	rokkelvasist
<i>Praed.</i>	g'ettan	jukken	goatten	rokkelvasen
<i>Comit.</i>	g'eti-kum	juki-kum	goatei-kum	rokkelvasi-kum
	v. — gujme	v. — gujme	v. — gujme	v. — gujme
<i>Abessiv.</i>	gedait	jukit	goatat	rokkelvasat.
	v. g'etat	v. jukitak		

E példák a hangváltozásokat is elötüntetik, a melyek ebben a nyelvjárásban előfordúlnak, a mely az éjszaki laphoz képest azért is nevezetes, mert a *g'ettas*, *jukkes*, *goattas*, *rokkelvassas* allati-vust önállóan, birtokos ragok nélkül is, használja.

Enare-lapp névszó-ragozás.

Lönnrot említett munkájából következő példákat teszünk ide :

I. Osztály.

Egyes-szám.

<i>Nom.</i>	okko(sep-ihe év, timana),	čääce víz,	soate had,	lope enged- [elem,	
<i>Infinit.</i>	oho	ive (igvææ)	čääse	soad'e	love
<i>Genit.</i>	oho	ive (ivæ)	čääse	soad'e	love
<i>Allativ.</i>	okkon	ihan	čaacan	soatan	lopan
<i>Locat.</i>	ohost	ivest	čääsest	soad'est	lovest
<i>Praedic.</i>	okkon	ihhen	čääccen	soatten	loppen
<i>Comitativ.</i>	ohoin	ivvin	čaasin	sood'in	luvvin
	ohuin				
<i>Abessiv.</i>	ohotta	ivetta	čääsetta	soad'etta	lovetta

Többes-szám.

<i>Nomin.</i>	ohoh	iveh	čääseh	soad'eh	loveh
<i>Infinit.</i>	ohuid	ivviid	čaasiid	sood'iid	luvviid

<i>Genit.</i>	ohuj	ivvij	čaašij	sood'ij	luvvij
<i>Allativ.</i>	ohuid	ivviid	čaašiid	sood'iid	luvviid
<i>Locat.</i>	ohuin	ivvin	čaašin	sood'in	luvvin
<i>Praedic.</i>	okkon	ihhen	čääcen	soatten	loppen
<i>Comitat.</i>	ohui-kum	ivvij-kum	čaašij-kum	sood'ij-kum	luvvij-kum
<i>Abessiv.</i>	ohuitta	ivvijtta	čaašiitta	sood'iitta	luvviitta.

II. *Oszály.*

Egyes-szám.

<i>Nom.</i>	vahe hiba,	pæenu kutya	kærbes sajka
<i>Infinit.</i>	vag'e	pæednu	kærbbba
<i>Genit.</i>	vag'e	pæednu	kærbbba
<i>Allativ.</i>	vahan	pæednagan	kærbbasan
<i>Locat.</i>	vag'est	pæednagèst	kærbbest
<i>Praedic.</i>	vahhen	pæednagen	kærbesen ¹⁾
<i>Comitat.</i>	vag'in	pæednuin	kærbbain
<i>Abessiv.</i>	vag'etta	pæednutta	kærbatte

Többes-szám.

<i>Nom.</i>	vag'eh	pæednuh	kærbbah
<i>Infinit.</i>	vag'iid	pæednagiid	kærbbaid
<i>Genit.</i>	vag'ij	pæednui	kærbai
<i>Allativ.</i>	vag'iid	pæednagiid	kærbbaid
<i>Locat.</i>	vag'in	pæednuin	kærbbain
<i>Praedic.</i>	vahhen	pæednagen	kærbesen
<i>Comitat.</i>	vag'ij-kum	pæednui-kum	kærbbai-kum
<i>Abessiv.</i>	vag'iitta	pæednuitta	kærbaitta.

Az enare-nyelvben következő hangváltozásokat lehet megjegyezni:

Magánhangzók. A rövid törzsbeli *a* és *u* néha az egyes-szám-beli nominativus, allativus és praedicativusban hosszuvá (aa uu ²⁾) lesz, p. o. laaha törvény (é. l. lakka, d. l. laga, f. lakki) inf. lavvu,

¹⁾ A praedicativus a nominativusból való, minek példája az éjszaki lappban is fordulnak elő.

²⁾ Mondtuk már, hogy Lönnrot a hosszú magánhangzókat kettőzéssel jelöli meg.

gen. lavvu, loc. lavviist, comit. laviin, ¹⁾ abess. lavutta, de allativus laahan, praedicat. laahen; többessz. nom. lavvuh stb. praedic. laahen. Így juuhu (é. l. jokka, f. joki), juvvo, juvviist, juvvuh, juvvuid, praed. juuhoin.

Az *ää* az egyesszám allativusában és comit. továbbá a többesszámban, kivéve a nomin. és praedicativust, aa-vá lesz, p. o. ääpe tenger, ääce víz, allat. aapan, äaacan, comit. aavin, äaacin, de inf. ääve, ääse stb. több. sz. nom. ääveh, ääseh, de inf. aaviid, äaasiid stb.

Az *ae* változatlanul marad meg; tehát mææce erdő infinit. mææce, comit. mææcin, több. sz. nom. mææceh, inf. mææciid stb.

Az *oa* az egyessz. comit. és a több. számban mindenütt *i* előtt oo-vá lesz, p. o. soate csata, comit. sood'in; több. sz. n. soad'eh, inf. sood'iid stb.

A *o* még ugyanezen *i* előtt u-vá lesz néha, p. o. lope, comit. luvvin, többesszám infinit. luvviid stb. De okko-ban a többeli *o* változatlan.

Az *uo* változatlanul marad meg; tehát: luokka domb, infinit. luoha, comit. luohain, több. sz. nom. luohah, inf. luohaid stb.

Mássalhangzók. A *kk* jellembetű *h*-vá gyengül, p. o. luokka domb, luoha; okko hét, oho; a *g'* is *h*-vá lesz, p. o. nag'er (nag'ver) é. l. nakkar álom, nahar; — a *h* meg *v*-vé gyengül, p. o. laaha törvény, lavvu, juuhu folyó, juvvo, ihe év, ive.

A *cc* *c*-vé, a *c* *s*-sé, a *č* meg *j*-vé, de a *t* *d'*-vé gyengülnek, p. o. mææce erdő, mææce; ääce víz, ääse; ææce atya, ææje; ææte szükség (é. l. hætte, f. hätä), ææd'e stb.

A *pp* *p*-vé, a *p* meg *v*-vé gyengül; hoappu ²⁾ sietség, hoapu; ääpe tenger, ääve.

Melléknév.

Nagyon föltetsző sajátsága a lapp nyelvnek, hogy némileg megváltoztatja a melléknévet, mikor az jelző (attributum), minél-

¹⁾ Az enare-nyelvben megvan az *i*, mely a török nyelvekben és az oroszban ismeretes.

²⁾ Lönnrot ezt a szót a finn *hoppu*-val hasonlítja; tehát különbözik a *havva* szótól, mely pillanatot és sebet (vulnus) jelent. Érdekes egyébiránt ez összeállítás: f. haava vulnus, haava momentum, l. havve vulnus, havve momentum, m. seb vulnus, seb celeritudo.

fogva ez különbözik a melléknévbeli mondománytól, vagy az önálló melléknévtől. A magyar nyelv a jelző melléknevet nem ragozza, hanem csak az önállót; a finn nyelv a jelzőit is ragozza; a lapp erre néze közepett áll, mert a mássalhangzós végű jelző mellékneveket *nem* ragozza; a magánhangzós végűeket sem valamennyi, hanem csak némely raggal ragozza, rendszeren az *egyessz. comitativussal*, ha más határozó, teszem, mutató-névmás vagy genitívus, nincsen, — néha több. sz. infinitívussal vagy genitívussal, vagy praedicativussal. P. o. *bahain bindagin* azaz ügygyel bajjal; *burin mielain* jó kedvvel, *buörre v. buri mielai* (gen.); *burid biergasid* jó szerszámok. De: *daina nuorra manain* (nem nuorain) ezen fiatal gyerekekkel; *im buvte vuög'et daina garra hergin* nem bírok menni ezen makacs iramszarvasokkal.

Erre nézve tehát a lappnyelvbeli melléknév nem bír semmi különösséggel: ámde az föltetsző sajátsága, hogy mint jelző rendszeren más alakú.

A jelzői különbséget rendszeren az *s*, *és*, *is* képző teszi, mely

1) a *kætta* v. *kættaj*, *ætta*, *tæbme* vagy *hæbme* fosztó képzőkhöz úgy járúl, hogy az első kettőnek utóhangját *és*-szé, az utolsót pedig *tés*- vagy *hés*-szé változtatja, p. o.

log'akætta olvasatlan; nem olvasott; *log'akættés* girje olvasatlan könyv.

duodarætta hegynélküli; *duodarættés* ædnam h. n. föld, *asetæbme* (— *hæbme*) nem vastag, vékony, *asetés* vagy *aséhés* ædnam vékony föld.

A *tto*m fosztó képző az *m* helyébe veszi föl az *s*-et, de változatlanul is marad, p. o. *diettemætto* tudatlan, *diettamætto*s mattajége tudatlan tanuló; — *oajdnemætto*m láthatatlan, *oajdnemætto*s ibmel láthatatlan isten.

2) Az *a*, *o*, *e*, *i* végzetű melléknevekhez az *s* egyszerűen járúl, kivéve hogy zárttá tevén a szótagat, hanggyengülést idéz elő, hol annak helye van; p. o.

bahha rozsz, *bahas* olmuš rozsz ember;

boarka haragos, *boarkas* nisson haragos nő;

jalla együgyü, *jalas* manna együgyü gyermek,

loge szelid, *lojes* hæрге szelid irambika,

jallo bátor, *jalos* guofča bátor medve,

havske kényelmes, *havskes* bajke kényelmes hely,

de lakka közel, lag'as olbmuk közeli emberek, szomszédok,
lasti (lastaj) leveles, lastis muorra leveles fa,
tiddi elbizakodott, tiddis baken elbizakodott pogány.

3) Az *aj*, *oj*, *uj* végzetűek úgy veszik föl az *s*-et, hogy elejtik a *j*-t, p. o.

gædgaj köves, gædgas ædnam köves föld,
ælløj eleven, ællos manna eleven gyermek,
bod'd'uj zátonyos, bod'd'us mærra zátonyos tenger,
(lastaj leveles, lastis muorra leveles fa.)

4) Az *ad* végzetűek vagy ehhez veszik föl az *és*-t, vagy elejtven a nevezett véget, helyébe az *is*-t veszik, p. o.

vuobmad széles, bö, vuobmadés v. vubmis laddé széles lepedő,
gæppad könnyü, gæppadés v. geppis noadde könnyü teher,
lossad nehéz, lossadés v. lossis nakkarak nehéz álom,
sævdniad sötét, sevdniis íga sötét éj,
vuojpgad igenes, vujgis gæjdno igenes út,
roakkad szabad, bátor, rokkis oame-dovdo bátor öntudat.

5) Az *ag* végzetűek is hol ehhez veszik föl az *is*-et, hol elejtven azt, helyébe veszik, hol csak elhagyják a *g*-t, p. o.

muddag illő, muddagés važzem-bæska illő sétáló bekecs,
govdag széles, govdis (govda) miekke széles kard,
allag magas, alla varre magas hegy,
gassag vastag, gassa muorra vastag fa.

6) Az *l* és *r* végzetűek *is*-t vesznek föl p. o.

bastel éles, bastelis nibbe éles kés,
naggar erösakaratu, naggaris ised makacs háziúr,
ælsar élénk, ælsaris luondo élénk természet,
ællar élénk, ællaris luondo élénk természet.

7) A *k* végzetűek ehhez veszik föl az *is*-t; de változatlanok is p. o.

barok gyors, barokis gumpe gyors farkas,
vælek erős, vælekis barge erős dolgozó,
ælek kék, ælek ivdne kék szín,
buok minden, buok jeddütus minden vigasztalás.

8) Az *as*, *os*, *és*, *is* végzetűek vagy változatlanok, vagy elejtik az *s*-t, p. o.

nuoras gyenge, nuoras ustebvuotta gyenge barátság,
čiegos titkos, čiegos jurda titkos gondolat,
rakis kedves, rakis doajvo kedves remény,

A M. TUD. AKADÉMIA NYELVÉSZETI KIADÁSAI.

- A MAGYAR NYELV RENDSZERE. 2-dik kiad. Buda 1847. 1 ft.
A MAGYAR HELYESIRÁS ÉS SZÓRAGOZÁS főbb szabályai. 10-dik kiadás. Pest 1853. 20 kr.
A MAGYAR HELYESIRÁS ügyében a M. Akad. Nyelvtud. Bizottmány Előterjesztése a Nyelvtudományi Osztályhoz. Pest 1856. 10 kr.
A MAGYAR SZÓKÖTÉS főbb szabályai. 2-dik kiadás. Pest 1852. 70 kr.
NYELVTUDOMÁNYI PÁLYAMUNKÁK. I. Csató és Nagy János: A m. nyelv ragai és szóképzői. Buda 1834. 53 kr. — II. Engel és Nagy J. A m. nyelv gyökei. Buda 1838. 53 l. — III. Szilágyi István: A m. szókötés szabályai, Pest 1846. 1 ft. — IV. Szvorényi: Magyar ékes szókötés, Buda 1846. 70 kr.
A DUNÁNTÚLI NYELVJÁRÁS. Vass József jutalmazott pályamunkája. Pest 1860. 60 kr.

- ~~~~~
A MAGYAR NYELV SZÓTÁRA, készítették Czuczor és Fogarasi. I—III. köt. Pest 1862—6. Sajtó alatt a IV. k. Minden kötet ára 5 ft.
MAGYAR ÉS NÉMET ZSEBSZÓTÁR. II-dik v. német-magyar rész, 2-ik kiadás. Buda 1843. 2 ft.
MAGYAR TÁJJSZÓTÁR. Buda 1838. 70 kr.
MAGYAR TÖRVÉNYTUDOMÁNYI MŰSZÓTÁR. 2-dik kiad. Buda 1847. 2 ft.
MAGYARÍTÁS A TERMÉSZETTUDOMÁNYOKBAN, Szabó Józseftől. Pest 1861. 20 kr.

- ~~~~~
RÉGI MAGYAR NYELVEMLÉKEK. I. Halotti Beszéd. Régi Biblia. Buda 1838. 5 ft. — II. Kinizsi Pálné Imakönyve. Vegyes m. iratok, Buda 1840. 5 ft. — III. Tatrosi Biblia. Vegyes m. iratok, 1842. 5 ft. — IV. 1. Guary-codex, Buda 1846. 1 ft 93 kr. — V. Bátori Bibliája sajtó alatt.
MAGYAR LEVELESTÁR. I. Szalay Ágostontól. Pest 1861. 4 ft.
CORPVS GRAMMATICORVM Linguae Hung. Veterum. Toldy Ferencztől. Pest 1866. 4 ft.

- ~~~~~
FINN NYELVTAN, Fábíán Istvántól. Pest 1859. 2 ft.
CHRESTOMATHIA FENNICA, Hunfalvy Páltól. Pest 1861. 3 ft.
ABUSKA. Csagatajtörök Szógyűjtemény, Vámbéry Ármintől. Pest 1862. 1 ft.
VOCABULARIUM CEREMISSICUM utriusque dialecti, Budenz Józseftől, Pest 1865. 1 ft.
REGULY ANTAL HAGYOMÁNYAI. I. A vogul föld és nép. Pest 1864. 4 ft.

- ~~~~~
M. AKADÉMIAI ÉRTESEITŐ. Új folyam: Nyelv- és Széptud. Osztály. I. Pest 1860—61. 3 ft. — II. 1861—62. 3 ft. — III. 1863—5. 3 ft.
NYELVTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK. I. — V. k. Pest. 1862—5. Mindenik kötet ára 3 ft.

- ~~~~~
ÚJ MAGYAR-SZLÁV ÉS SZLÁV-MAGYAR SZÓTÁR, Jancsóvícs Istvántól. Szarvas 1848. 2 kiad. 3 ft. 36 kr.
HANGRENDI PÁRHUZAM ezer példában, Lugossy Józseftől. Pest 1858. 20 kr.
MAGYAR NYELVÉSZET, szerk. Hunfalvy Pál. Pest 1856—61. 6 köt. Egy-egy köt. 5 ft. 25 kr. A hat kötet együtt 25 ft.

